

Autorska Szkoła Samorozwoju

Biologia w liceum 3-letnim

Profil rozszerzony

Klasa I, semestr I

1. Życie przedmiotem badań biologii

*Podstawowe atrybuty życia, działy biologii, związek biologii z naukami przyrodniczymi i medycyną

2. Nieorganiczne i organiczne składniki komórki

*Makro-, mikro- i ultraelementy.

Udział pierwiastków i związków chemicznych w budowie Ziemi i organizmów, funkcje wybranych pierwiastków i ich jonów w komórkach (organizmach)

*Związki nieorganiczne

Woda jako środowisko komórki i składnik przemian metabolicznych, fizykochemiczne właściwości cząsteczki wody, inne zw. nieorganiczne i ich sole

*Związki organiczne

Białka, cukrowce, tłuszczoce, kwasy nukleinowe (budowa chemiczna, właściwości i znaczenie biologiczne)

3. Podstawy metodologii obserwacji, badań i eksperymentów biologicznych

*Teoria i prawo biologiczne, źródła danych naukowych i popularnonaukowych, cechy prawidłowej obserwacji i eksperymentu

*Przyrządy umożliwiające obserwację mikroświata

mikroskopia optyczna: zasady mikroskopowania, rodzaje preparatów mikroskopowych, techniki barwienia preparatów

mikroskopia elektronowa: budowa mikroskopu elektronowego, typy mikroskopów elektronowych i ich zastosowanie, technika przygotowywania preparatów

*Biofizyczne i biochemiczne metody badania komórek:

techniki mikromanipulacji, frakcjonowanie, metody barwienia i frakcjonowania cytochemicznego, autoradiografia, ekstrakcja a chromatografia i elektroforeza, hodowle in vitro komórek i tkanek.

4. Klasyfikacja organizmów

*Historyczne i współczesne systemy klasyfikowania organizmów, systematyka organizmów, metody badania rozwoju życia na Ziemi.

5. Bakterie – organizmy prokariotyczne

*Powstanie i budowa komórki prokariotycznej; systematyka, występowanie i środowisko życia bakterii; podstawowe funkcje życiowe bakterii i ich rola w cyklach biogeochemicznych węgla i azotu, znaczenie, choroby bakteryjne

6. Wirusy

*Pochodzenie, budowa, klasyfikacja i natura wirusów; choroby wirusowe ludzi, zwierząt i roślin; przebieg infekcji wirusowej; wirusy w świetle współczesnych badań naukowych

7. Organizacja strukturalna i funkcjonalna komórki eukariotycznej

*Błony biologiczne: budowa chemiczna, organizacja przestrzenna i właściwości

receptorowe, rodzaje transportu błonowego, rodzaje i funkcje błon komórkowych.

*Ściana komórkowa: budowa chemiczna, rozwój (pierwotna i wtórna ściana kom.), modyfikacje wtórne (inkrustacja i adkrustacja), funkcje.

*Cytoplazma: skład chemiczny, ruch, elementy strukturalne cytoszkieletu, centrosom i centriole, wici i rzęski

*Wakuola: skład chemiczny soku wakuolarnego, potencjał osmotyczny a turgor komórkowy, plazmoliza i deplazmoliza, funkcje wakuoli

*Plastydy: rodzaje i funkcje plastydów, ultrastruktura chloroplastów, barwniki fotosyntetyczne (rodzaje, lokalizacja i funkcje)

*Mitochondria: ultrastruktura i funkcje

*Jądro komórkowe i aparat biosyntetyczny białek: ultrastruktura jądra komórkowego, organizacja chromatyny i chromosomów, podziały jądra komórkowego: mitozą i mejozą, struktura, lokalizacja i funkcje rybosomów

*Porównanie budowy komórki roślinnej i zwierzęcej, oraz prokariotycznej i eukariotycznej

8. Protisty – najprostsze organizmy eukariotyczne

*Występowanie, środowisko życia, procesy życiowe, cykle życiowe, przegląd systematyczny i znaczenie protistów

9. Ewolucyjny rozwój roślin telomowych

*Teoria telomowa, opanowanie środowiska lądowego przez rośliny

10. Mszaki

*Pochodzenie, środowisko życia, budowa morfologiczna i anatomiczna, cykl rozwojowy, przegląd systematyczny i znaczenie mszaków

11. Paprotniki

*Budowa morfologiczna, przystosowania do życia na lądzie, przemiana pokoleń, paprotniki jednako- i różnozarodnikowe, przegląd systematyczny, ochrona gatunkowa, historyczne i współczesne znaczenie

12. Tkanki organowców roślinnych

*Twórcze i stałe – związek budowy z funkcją

13. Rośliny nasienne

*Funkcje, budowa i metamorfozy korzenia, pędu i liści; budowa organów rozrodczych i rozmnażanie się roślin nago- i okrytozalążkowych; powstawanie, budowa i rodzaje nasion i owoców; porównanie roślin nago- i okrytozalążkowych; przegląd, ochrona gatunkowa, formy ekologiczne i zbiorowiska roślin nasiennych .

14. Grzyby

*Środowisko i tryb życia; poziomy organizacji budowy ciała, sposoby odżywiania i rozmnażania, przemiana pokoleń, przegląd systematyczny, ochrona gatunkowa i znaczenie grzybów.

15. Porosty

*Środowisko życia, morfologia i anatomia, klasyfikacja, ochrona gatunkowa

klasa I, semestr II

1. Gąbki – najprostsze zwierzęta wielokomórkowe

*Pochodzenie zwierząt wielokomórkowych i główne linie rozwojowe zwierząt; środowisko życia, budowa morfologiczna i anatomiczna oraz znaczenie gąbek

2. Tkanki zwierzęce

*Pochodzenie, związek budowy z funkcją, rodzaje i lokalizacja tkanek: nabłonkowej, łącznej, mięśniowej i nerwowej

3. Parzydełkowce – najstarsze zwierzęta tkankowe

*Środowisko życia, plan budowy polipa i meduzy, budowa histologiczna parzydełkowców, przemiana pokoleń, przegląd systematyczny, ekologia i ich znaczenie rafotwórcze

4. Płazińce

*Pochodzenie zwierząt trójwarstwowych, systematyka płazińców, środowisko i tryb życia wirków, przystosowania przywr i tasiemców do pasożytnictwa, wybrane cykle rozwojowe przywr i tasiemców, profilaktyka chorób pasożytniczych.

5. Nicienie

*Pochodzenie, morfologia i anatomia, przegląd systematyczny, cykle życiowe wybranych gatunków nicieni pasożytniczych, profilaktyka chorób wywołanych przez nicienie pasożytnicze

6. Pierścienice – zwierzęta celomatyczne

*Pochodzenie, plan budowy ciała, cechy aromorfotyczne, przegląd systematyczny i charakterystyka poszczególnych gromad pierścienic, ekologia, znaczenie

7. Mięczaki

*Pochodzenie, występowanie i środowisko życia, budowa i biologia ślimaków, małży i głowonogów, przegląd systematyczny, ekologia i znaczenie gospodarcze.

8. Stawonogi

*Pochodzenie, środowisko życia, morfologia i anatomia, biologia stawonogów, charakterystyka poszczególnych gromad, ochrona gatunkowa

9. Strunowce

*Pochodzenie, cechy charakterystyczne, główne linie radiacyjne

*Lancetnik jako swoisty pierwowzór strunowców: pozycja systematyczna, morfologia i anatomia.

*Cechy kręgowców, ich pochodzenie, drzewo rodowe i ogólna systematyka

*Beżzuchowce: stanowisko systematyczne, morfologia i anatomia minoga

*Ryby: systematyka, morfologiczne i anatomiczne przystosowania do życia w wodzie, przegląd, ekologia (tarło i wędrówki ryb), przegląd gatunków krajowych i ochrona gatunkowa, znaczenie gospodarcze

*Płazy: Wyjście kręgowców na ląd (meandrowce), przystosowania morfologiczne, anatomiczne i fizjologiczne do życia na lądzie; uzależnienie w budowie i czynnościach życiowych od środowiska wodnego, rozród i rozwój; przegląd krajowych gatunków płazów, ochrona gatunkowa.

*Gady: Pochodzenie i radiacja adaptatywna (progresywne trendy ewolucyjne gadów – lokomocja, pokrycie ciała, gospodarka wodna, błony płodowe / radiacja adaptatywna gadów mezozoicznych / hipotezy wyjaśniające wyginięcie gadów mezozoicznych), przystosowania anatomiczne, morfologiczne i fizjologiczne gadów współczesnych do życia na lądzie, rozród i rozwój gadów, przegląd systematyczny i ochrona gatunkowa.

*Ptaki: Progresywne cechy ptaków związane ze zdolnością do lotu, pochodzenie zdolności do lotu - hipotezy, stałocieplność, rozród i rozwój, wędrówki, przegląd systematyczny, znaczenie biologiczne i gospodarcze, gatunki krajowe, ochrona gatunkowa.

*Ssaki: Progresywne cechy ssaków, radiacja adaptatywna i drzewo rodowe, systematyka, stekowce i torbacze (występowanie, progresywne i prymitywne cechy,

morfologia, anatomia i fizjologia), ssaki właściwe (morfologia, anatomia, fizjologia, rozwój i rozród, opieka nad potomstwem, przystosowania do życia w różnych środowiskach), przegląd systematyczny i znaczenie ssaków (charakterystyka wybranych rzędów, gatunki krajowe, znaczenie ekologiczne i gospodarcze, ochrona gatunkowa ssaków)

Klasa II, sem. III

1. Organizm człowieka jako zintegrowana całość:

*Narządy i układy narządów, topografia anatomiczna człowieka, homeostaza

2. Odżywianie się człowieka

*Budowa i rola układu pokarmowego, przystosowania do rozdrabniania i trawienia i wchłaniania pokarmów, gruczoły trawienne lub wspomagające trawienie (ślinianki, trzustka, wątroba).

*Fizjologia procesów trawienia i wchłaniania: enzymy trawienne i hydroliza enzymatyczna, rodzaje i działanie enzymów trawiennych, krążenie wrotne, regulacja czynności układu pokarmowego i pobierania pokarmu, badania medyczne układu pokarmowego

*Zapotrzebowanie organizmu na składniki odżywcze, mineralne, witaminy i wodę: klasyfikacja chemicznych składników pożywienia człowieka, źródła i rola składników mineralnych, klasyfikacja i źródła witamin (awitaminozy i hiperwitaminozy – przyczyny i skutki zdrowotne), wartość energetyczna i odżywcza oraz źródła składników organicznych (białka, cukrowce, tłuszcze).

*Racjonalna dieta: dieta pełno- i niepełnowartościowa, rodzaje diet (np. bezglutenowa, antynowotworowa, wegetariańska itp.), konsekwencje niepraidłowych nawyków żywieniowych, anoreksja i bulimia (przyczyny, skutki zdrowotne, leczenie), wpływ używek na stan zdrowotny układu pokarmowego, znaczenie diety w profilaktyce osteoporozy.

*Zdrowa żywność: magazynowanie i przechowywanie żywności, przygotowywanie i spożywanie posiłków, zanieczyszczenia i modyfikacje żywności.

3. Oddychanie człowieka

*Budowa układu oddechowego, przystosowania do wymiany gazowej, mechanika oddychania i wentylacji płuc, ćwiczenia usprawniające oddychanie, transport tlenu i dwutlenku węgla w organizmie, mechanizm i regulacja oddychania, przyczyny i skutki niedotlenienia organizmu (zatrucia cyjankiem, CO, nikotyną), choroby układu oddechowego, diagnostyka chorób dróg oddechowych i płuc, profilaktyka niektórych chorób układu oddechowego.

4. Krążenie i odporność człowieka

*Funkcje układu krążenia, budowa i rodzaje naczyń krwionośnych, budowa serca, automatyzm pracy serca, mały i duży obieg krwi, ciśnienie krwi, topografia układu limfatycznego, współdziałanie układu krwionośnego i limfatycznego

*Choroby układu krwionośnego: nadciśnienie, miażdżyca, zawał – przyczyny, objawy, skutki; diagnoza schorzeń serca, (EKG, EKG wysiłkowe i całodobowe – tzw. Holter, USG); poziom cholesterolu a ryzyko zachorowania, sposoby jego obniżania, profilaktyka i leczenie chorób serca i układu krążenia.

*Płyny ustrojowe – krew i limfa: główne układy grupowe krwi (A, B, AB, 0,), i czynnik Rh, podstawowe zasady transfuzji, mechanizm krzepnięcia krwi, podstawowe badania krwi, bezpieczeństwo kontaktu z krwią.

*Mechanizmy obronne organizmu: rodzaje odporności (nieswoista i swoista), limfocyty jako komórki immunokompetentne (antygeny, hapteny, przeciwciała – immunoglobuliny), reakcje antygen – przeciwciało, odporność humoralna (typu B) i komórkowa (typu T), rola cytokin, znaczenie odporności w życiu człowieka.

*Odporność sztuczna: rodzaje odporności sztucznej, szczepionki i szczepienia ochronne, choroby wywołane brakiem lub obniżeniem naturalnej odporności, reakcje alergiczne

organizmu, działanie histaminy, testy, podstawy transplantologii (zgodność tkankowa, leki immunosupresyjne).

5. Wydalanie u człowieka

*Równowaga osmotyczna organizmu – podstawowy warunek homeostazy ustrojowej, anatomia układu wydalniczego człowieka, mechanizm regulacji równowagi wodno – mineralnej płynów ustrojowych, dobowy bilans wody w organizmie człowieka.

*Nefron elementarna jednostka strukturalna i funkcjonalna nerek , wytwarzanie i wydalanie moczu (filtracja, resorpcja, sekrecja), właściwości i skład chemiczny moczu pierwotnego i ostatecznego

* Wstępne diagnozowanie cukrzycy, białaczki, żółtaczki na podstawie badań kontrolnych moczu, testy ciążowe, przyczyny chorób i zaburzeń pracy układu wydalniczego, najczęstsze choroby nerek i układu wydalniczego (moczówka prosta, kamica nerkowa, zapalenie miedniczek nerkowych i pęcherza moczowego), profilaktyka chorób nerek i dróg moczowych, współczesne osiągnięcia medycyny - dializa, przeszczepy nerek .

6. Transport wody i asymilatów u roślin

*Mechanizm transportu wody (potencjał wodny i osmotyczny, rola sił adhezji i kohezji); parcie korzeniowe i siła ssąca liści (transpiracja), istota transportu asymilatów, odżywianie mineralne i znaczenie pierwiastków dla roślin

Klasa II, sem. IV

1. Rozmnażanie się człowieka

*Rozmnażanie płciowe – mechanizm i korzyści ewolucyjne, budowa anatomiczna układu rozrodczego człowieka, proces oogenezy i spermatogenezy, fazy i regulacja hormonalna cyklu menstruacyjnego

*Początki życia: zapłodnienie, rozwój zarodkowy i płodowy człowieka, budowa i funkcje łożyska, przebieg i mechanizmy fizjologiczne porodu, genetyczna determinacja płci, ciąża bliźniacza, leczenie bezpłodności i zaburzeń ciąży (zapłodnienie pozaustrojowe)

*Rozwój osobniczy człowieka: okresy rozwojowe człowieka, dojrzałość biologiczna, psychiczna i społeczna, charakterystyka zmian towarzyszących pokwitaniu, okres dojrzałości, charakterystyka zmian towarzyszących przekwitaniu, śmierć procesem kończącym życie, wzrost zgonów uwarunkowany czynnikami cywilizacyjnymi, eutanazja.

2. Układ ruchu

* Biologiczne znaczenie dla prawidłowego funkcjonowania organizmu człowieka

* Właściwości , rodzaje i budowa kości, połączenia kości

* Typy mięśni oraz fizjologia pracy mięśni – skurcz mięśnia poprzecznie prążkowanego, antagonizm pracy mięśni (zginacze i prostowniki), prawidłowy rozwój mięśni

*Higiena układu ruchu: zmęczenie mięśni, odpoczynek bierny i czynny, znaczenie ćwiczeń fizycznych, trening fizyczny a indywidualne możliwości organizmu, szkodliwość dopingiu, urazy i choroby układu ruchu (m.in. krzywica skolioza, osteoporoza), podstawowe zasady udzielania pierwszej pomocy przy urazach układu ruchu.

3. Percepcja bodźców – narządy zmysłów

* Klasyfikacja bodźców; typy i lokalizacja receptorów; wrażenia wzrokowe, słuchowe, smakowe i węchowe; mechanizm widzenia a budowa oka; słuch i równowaga a budowa ucha; węch i smak; wady i choroby narządów zmysłu; badania oraz leczenie wad i chorób wzroku oraz słuchu.

4. Układ nerwowy – koordynacja procesów życiowych

*Pobudliwość jako jeden z przejawów życia, podział układu nerwowego: ośrodkowy i obwodowy, somatyczny i wegetatywny; zjawiska elektrochemiczne zachodzące w błonie neuronu, synapsy; wpływ leków i trucizn na funkcjonowanie połączeń synaptycznych; choroby centralnego układu nerwowego; odruch jako jednostka czynnościowa układu nerwowego, łuk odruchowy – neurony czuciowe i ruchowe; typy odruchów – odruchy warunkowe i bezwarunkowe; mechanizm tworzenia i wygasania odruchów warunkowych wg koncepcji Pawłowa.

* Mózg – nadrzędny ośrodek kontrolno-integracyjny: organizacja strukturalna i czynnościowa mózgowia (rdzeń przedłużony, mózdzek, podwzgórze, kresomózgowie); pola czynnościowe kory mózgowej (czuciowe, ruchowe, asocjacyjne); badanie stanu czynnościowego mózgu (EEG).

*Wyższe czynności nerwowe : uczenie się i zapamiętywanie, formy uczenia się, pamięć jako zapis doświadczeń w ośrodkowym układzie nerwowym, materialne podłoże pamięci; pierwszy i drugi układ sygnałów; myślenie abstrakcyjne; elementy psychologii uczenia się (indywidualne wzorce myślenia – uczenia się, techniki szybkiego i efektywnego czytania, techniki pamięciowe, umiejętność koncentrowania się, kreatywne myślenie, motywacja).

* Higiena układu nerwowego: rozwój emocjonalny człowieka, zewnętrzne i wewnętrzne czynniki stresogenne, trudności adaptacyjne i choroby o podłożu stresowym, aktywny wypoczynek, fizjologia snu, techniki obniżania napięcia (relaksacja, masaż, medytacja, kinezylogia edukacyjna).

11. Układ dokrewny – hormonalna koordynacja i regulacja procesów życiowych

* Rodzaje i lokalizacja gruczołów dokrewnych.

- * Swoistość działania hormonów.
- * Mechanizm ujemnego sprzężenia zwrotnego, nadrzędna rola przysadki mózgowej.
- * Powiązania strukturalne i funkcjonalne układu hormonalnego z nerwowym.
- * Regulacja hormonalna wzrostu i rozwoju, gospodarki wodno-elektrolitowej, rozrodu, w tym cyklu menstruacyjno-owulacyjnego.
- * Hormonalna regulacja rytmów i cykli biologicznych.
- * Choroby wynikające z niedoczynności i nadczynności gruczołów dokrewnych.
- * Poradnictwo endokrynologiczne.

12. Skóra – powłoka wspólna ciała

*Skóra jako wyspecjalizowany narząd ochronny i czuciowy: funkcje skóry; mechanizm termoregulacji; budowa skóry i jej wytwory; higiena skóry i jej wytworów; profilaktyka.

13. Czynniki warunkujące wzrost i rozwój roślin

* Spoczynek względny i bezwzględny nasion; mechanizm i przebieg kiełkowania oraz wzrostu; przechodzenie w stan kwitnienia i owocowania (rośliny dnia długiego, krótkiego oraz neutralne, fotoperiodyzm, wpływ fitohormonów)

14. Hormonalne i turgorowe podłoże ruchów roślin

*Czynniki wywołujące reakcje ruchowe roślin, tropizmy oraz nastie jako reakcje ruchowe roślin

15. Czynniki warunkujące wzrost i rozwój roślin

* Spoczynek względny i bezwzględny nasion; mechanizm i przebieg kiełkowania oraz wzrostu; przechodzenie w stan kwitnienia i owocowania (rośliny dnia długiego, krótkiego oraz neutralne, fotoperiodyzm, wpływ fitohormonów)

16. Hormonalne i turgorowe podłoże ruchów roślin

*Czynniki wywołujące reakcje ruchowe roślin, tropizmy oraz nastie jako reakcje ruchowe roślin

kl. III , semestr V

1. Czynniki chorobowe

*Stan zdrowia i choroby: choroba wynikiem zachwiania homeostazy organizmu; klasyfikacja czynników chorobotwórczych; choroby społeczne, cywilizacyjne, dziedziczne, urazy i zatrucia; profilaktyka chorób cywilizacyjnych i społecznych; zasady udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej.

*Trucizny i ich wpływ na zdrowie człowieka: klasyfikacja trucizn według stopnia toksyczności, trucizny pochodzenia naturalnego: roślinne, grzybowe, zwierzęce (jady); środki halucynogenne i zatrucia grzybami; toksykologiczne zanieczyszczenia wód, gleby i powietrza; elementy profilaktyki w zakresie ochrony przed zatruciami.

*Środki psychoaktywne: klasyfikacja, leki nasenne, i uspokajające; alkoholizm, lekomania i narkomania; biologiczne i społeczne skutki uzależnień psychicznych i fizycznych; profilaktyka i leczenie uzależnień.

*Choroby nowotworowe i ich profilaktyka: czynniki mutagenne i kancerogenne, cechy komórek nowotworowych, nowotwory złośliwe u kobiet i u mężczyzn, badania profilaktyczne, metody leczenia nowotworów, genetyczne podłoże chorób nowotworowych.

*Choroby wywołane przez wirusy i mikroorganizmy: mikroorganizmy patogenne (wirusy, bakterie, grzyby); mechanizmy infekcji wirusowych, bakteryjnych i grzybowych; choroby wirusowe (AIDS, żółtaczkę typu A i B, grypa, ospa prawdziwa, opryszczka); choroby bakteryjne (dur płamisty choroby wenereyczne, płonica, zgorzel, tężec, błonica); selekcyjne działanie antybiotyków oraz negatywne skutki ich nadużywania; budowa antygenowa retrowirusa HIV, źródła i drogi zarażenia AIDS, pierwotne i wtórne objawy zarażenia wirusem HIV, objawy AIDS, sukcesy i porażki leczenia AIDS, profilaktyka HIV/AIDS.

*Choroby inwazyjne: Pierwotniaki, robaki i stawonogi wywołujące choroby inwazyjne, przyczyny i skutki wybranych inwazji pasożytniczych (toksoplazmoza, rzęsistkowica, pełzakowica, malaria, robaczyce, świerzb); zasady profilaktyki i ochrony w zakresie chorób pasożytniczych

*Profilaktyka zdrowotna: edukacja zdrowotna (promocja zdrowia, kultura zdrowotna); system opieki zdrowotnej (profilaktyka, terapia, opieka paliatywna); postęp w medycynie (propagowanie osiągnięć farmakologii, transplantologii, i immunologii)

2. Genetyka

*Budowa DNA: zasadnicze cechy modelu DNA Watsona i Cricka

*Powielanie informacji genetycznej: hipotetyczne modele procesu syntezy DNA; lokalizacja czynniki i przebieg replikacji (inicjacja replikacji, widełki replikacyjne i nieciągłość replikacji, wierność replikacji); błędy procesu replikacji i ich znaczenie; mechanizmy kontrolujące wierność replikacji; replikacja telomerów

*Przechowywanie informacji genetycznej: struktury przestrzenne DNA wyższego rzędu, budowa chromosomu (prokariotycznego i eukariotycznego)

*Organizacja genomów: genomy wiroidów, wirusów, komórek prokariotycznych i eukariotycznych; autosomy i chromosomy płci; porównanie pojemności informacyjnej genomów różnych organizmów; priony

*Zasady kodowania informacji genetycznej: pojęcia genetyczne (triplet, kodon, antykodon); cechy kodu genetycznego; gen jako jednostka dziedziczna podlegająca mutacjom i rekombinacjom

*Cykl komórkowy i mitozą: przygotowanie przebieg i znaczenie procesu

*Mejoza i jej znaczenie: przygotowanie i przebieg mejozy; zjawisko crossing – over; znaczenie mejozy; porównanie mitozy i mejozy

*Zasadnicze strategie rozmnażania się organizmów: namnażanie się wirusów, cykle rozwojowe organizmów eukariotycznych (cykl diplonta i haplonta); przemiana pokoleń roślin i zwierząt

*Elementy genetyki klasycznej: Historia odkryć Mendla (prawa Mendla); mechanizm krzyżówek jedno- i dwugenowej; krzyżówka testowa

*Chromosomowa teoria dziedziczności Morgana: założenia chromosomowej teorii Morgana (sprzężenie genów, rola crossing-over w procesie dziedziczenia cech); mapowanie chromosomów i całych genomów; mdziedziczenie płci; współczesna interpretacja praw Mendla

*Przykłady dziedziczenia określonych cech: dominacja zupełna i niezupełna oraz kodominacja; allele wielokrotne; geny dopełniające się oraz kumulatywne; geny sprzężone z płcią; geny sprzężone z sobą parami

*Ekspresja informacji genetycznej: transkrypcja i obróbka posttranskrypcyjna; budowa aparatu translacyjnego; translacja i modyfikacje posttranslacyjne; znaczenie translacji; ekspresja informacji genetycznej wirusów

*Regulacja ekspresji informacji genetycznej: operon laktozowy; systemy kontrolne w komórkach eukariotycznych; poziomy regulacji metabolizmu komórkowego

*Procesy mutagenyzy: klasyfikacja mutacji (mutacje spontaniczne i indukowane); efekty mutacji genowych i chromosomowych; czynniki mutagenne; systemy naprawcze DNHA; mechanizm transformacji nowotworowej

*Elementy genetyki człowieka: dziedziczenie niektórych cech fizycznych człowieka; dziedziczenie grup krwi, czynnika Rh (konflikt serologiczny); mechanizm dziedziczenia niektórych cech sprzężonych z płcią (hemofilia, daltonizm);

*Genetyka i medycyna: terapia genowa; hodowle komórkowe i tkankowe; klonowanie organizmów; eugenika i eufenika; sekwencjonowanie genomu człowieka

*Perspektywy genetyki: rozwój inżynierii genetycznej i biotechnologii; proteomika

* Choroby dziedziczne człowieka i ich diagnostyka: ch. wywołane mutacjami genowymi (bloki metaboliczne: galaktozemia, fenyloketonuria, alkaptonuria, albinizm ; hemofilia, anemia sierpowata, daltonizm, płasawica Huntingtona), ch. wywołane zmianami genomowymi (zespół Downa, zespół Turnera), ch. wielogenowe, diagnostyka ch. dziedzicznych (analiza rodowodowa, analiza kariotypu płodu, testy DNA płodu, testy pourodzeniowe);

* Inżynieria genetyczna: definicja inżynierii genetycznej, wykorzystanie enzymów restrykcyjnych, plazmidy i wirusy jako wektory; wykorzystanie techniki inżynierii genetycznej w biotechnologii (hodowle komórkowe i tkankowe, klonowanie organizmów, organizmy transgeniczne);

* Znaczenie genetyki w rolnictwie i hodowli zwierząt (nowe odmiany i rasy i ich znaczenie: sztuczna selekcja w hodowli, chów wsobny i heterozja); bezpośrednie znaczenie genetyki dla człowieka (terapie genowe, wykorzystanie zmienionych genetycznie mikroorganizmów do produkcji szczepionek i leków, wykorzystanie org. transgenicznych i klonowanych do wytwarzania ludzkich tkanek oraz organów do przeszczepów, w sądownictwie: odcisk palca DNA i ustalenie pokrewieństwa – ojcostwa)

klasa III, semestr VI

1. Ewolucja

*Dzieje myśli ewolucyjnej: arystotelesowska teoria stałości form i dynamiki życia; Jońscy filozofowie przyrody; teoria statycznej struktury przyrody Linneusza; teoria ewolucji Lamarka; teoria Cuviera

*Teoria doboru naturalnego Darwina-Wallace’a: geneza i założenia teorii doboru naturalnego D-W; syntetyczna teoria ewolucji; wpływ genetyki na rozwój ewolucjonizmu

*Dowody ewolucji: bezpośrednie dowody ewolucji (w tym sfosylizowane szczątki, skamieniałości, inkluzje, koprolity, relikty); pośrednie dowody ewolucji (z anatomii porównawczej, embriologii, biochemii, fizjologii, genetyki, biogeografii); metody datowania znalezisk (metody izotopowe, metoda analizy pyłkowej, analiza warstwowa, kalendarz czasu geologicznego)

*Podstawowe przyczyny zmian ewolucyjnych: populacja jako podstawowa jednostka ewolucyjna (prawo Hardy’ego – Weinberga); dryft genetyczny; rodzaje doboru naturalnego (stabilizujący, dynamizujący); ewolucja genów

*Powstawanie gatunków (specjacja): mechanizmy izolacyjne; rola izolacji w procesie specjacji; specjacja sympatryczna i allopatryczna; filetyczny charakter procesów ewolucyjnych w teorii Darwina

*Prawidłowości ewolucji: mikro- i makroewolucja; prawidłowości ewolucji (tempo, wymieranie szczepów, nieodwracalność i postępowość

*Wielokierunkowość (konwergencje, dywergencje, radiacja adaptatywna)

*Ewolucyjna historia życia na Ziemi: definicja ewolucji biologicznej; historyczne koncepcje powstania życia na ziemi (kreacjonizm, samorództwo, teoria panspermii); współczesna teoria biogenezy; autogenna i endosymbiotyczna teoria powstania komórki eukariotycznej; powstanie protistów; pochodzenie i rozwój roślin, grzybów oraz zwierząt; skamieniałości przewodnie (trylobity, amonity, belemnity)

*Ewolucja naczelnych i antropogeneza: cechy charakterystyczne i drzewo rodowe naczelnych; uwarunkowania i etapy antropogenezy (charakterystyka form przed- i praludzkich; ewolucja kulturowa człowieka

2. Ekologia biogeografia i ochrona środowiska

* Podstawowe pojęcia i koncepcje ekologiczne: ekologia jako nauka – objekty badań ekologicznych (populacje, biocenozy, ekosystemy); autekologia i synekologia (związek ekologii z praktyką – leśnictwo, rolnictwo, przemysł, ekologia a ochrona środowiska

* Tolerancja organizmów na czynniki fizyczne i chemiczne: prawo Liebiga i Shelforda, nisza ekologiczna, tolerancja organizmów jako wynik dziedziczenia i ewolucji

*Populacja: krzywa rozkładu normalnego; cechypopulacji (struktura przestrzenna i terytorializm, struktura ilościowa i mechanizmyregulacji liczebności, struktura wieku i krzywe przeżywania, struktura płci i struktura socjalna

*Biocenoza: stosunki pomiędzy populacjami (antagonistyczne – pasożytnictwo wewnętrzne i zewnętrzne, drapieżnictwo, konkurencja międzygatunkowa, amensalizm, allelopatia; nieantagonistyczne – mutualizm, protokooperacja, komensalizm; neutralizm

*Struktura troficzna biocenozy: łańcuchy i sieci zależności pokarmowych; poziomy troficzne – producenci, konsumenci, reducenty i destruenci, rola różnorodności biologicznej

w utrzymaniu struktury troficznej biocenoz; przepływ energii w biocenozach; równowaga ekologiczna.

*Ekosystem: struktura i funkcjonowanie ekosystemu; przepływ energii w ekosystemach; produktywność – pierwotna i wtórna – ekosystemów; obieg materii

*Przemiany i rozwój ekosystemów: typy sukcesji – pierwotna i wtórna; stadia sukcesji – sera, klimaks, znaczenie sukcesji w przyrodzie, wpływ antropopresji na stabilność ekosystemów

*Biomy i biosfera: a) *lądowe strefy życia* -(biosfera jako całość); biomy i czynniki kształtujące ich rozmieszczenie, państwa roślinne(strefy klimatyczno – roślinne) i zwierzęce.

b) *wodne strefy życia* –ekosystemy wodne (warunki fizykochemiczne zbiorników słodkowodnych i morskich; zróżnicowanie strefowe ekosystemów wodnych), zakłócenia w funkcjonowaniu ekosystemów wodnych (zanieczyszczenia i eutrofizacja).

*krażenie ważnych pierwiastków biogennych i wody w przyrodzie; znaczenie bioróżnorodności dla człowieka

(produktywność biocenoz – piramidy liczebności, biomasy, energii; sukcesja ekologiczna, równowaga ekologiczna ekosystemów i jej zakłócanie; znaczenie bioróżnorodności dla środowiska i człowieka; hipoteza Gai; elementy biogeografii (wpływ klimatu na rozmieszczenie organizmów na Ziemi, tolerancja ekologiczna organizmów, zasięgi geograficzne gatunków, główne strefy biogeograficzne Ziemi; ochrona środowiska przyrodniczego (antropologiczne przekształcenia ekosystemówp; globalne skutki wpływu człowieka na środowisko naturalne, w tym efekt cieplarniany, zanikanie warstwy ozonu, wymieranie gatunków; prawne podstawy ochrony przyrody w Polsce i na świecie